

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

16. Σχόλια για τη μεγάλη επεξήγηση (16. Mahāniddesa-
aṭṭhakathā)

16. Σχόλια για την επεξήγηση της ομιλίας στον Σαριπούττα
(16. Sāriputtasuttaniddesavaṇṇanā)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

16. Σχόλια για τη μεγάλη επεξήγηση

16. Sāriputtasuttaniddesavaṇṇanā

190. Soḷasame na me diṭṭhoti sāriputtasuttaniddeso. Tattha ito pubbeti ito saṅkassanagare otaraṇato pubbe. Vagguvadoti sundaravado. Tusitā gaṇimāgatoti tusitakāyā cavitvā mātukucchiṃ āgatattā tusitā āgato. Gaṇācariyattā gaṇī. Santuṭṭhaṭṭhena vā tusitasaṅkhātā devalokā gaṇiṃ āgato, tusitānaṃ vā arahantānaṃ gaṇiṃ āgatoti.

Iminā cakkhunāti iminā attabhāvapariyāpannena pakatimaṃsacakkhunā. Iminā attabhāvenāti iminā pacchimena attabhāvena. Tāvatimaṃsabhavaneti tāvatimaṃsadevaloke. Pāricchattakamūleti koviḷārarukkhassa heṭṭhā. Paṇḍukambalasilāyanti rattakambalasadisapāsāṇapiṭṭhe. Vassaṃ vuṭṭhoti vuṭṭhavasso. Devagaṇaparivutoti devasaṅghena parivārīto. Otiṇṇoti avatiṇṇo. Imaṃ dassanaṃ pubbeti aññatra imamhā dassanā pubbe. Na diṭṭhoti aññadā na diṭṭhapubbo.

Khattiyassa vāti khattiyassa vadantassa na suto. Brāhmaṇādīsupi eseva nayo.

Madhuravadotiādīsū byañjanasampannaṃ madhuraṃ vadatīti madhuravado. Pemajanakaṃ pemārahaṃ vadatīti pemaṇiyavado. Hadayaṅgamacitte ṭhapanayogyaṃ vadatīti hadayaṅgamavado. Karavīkasakuṇasaddo viya madhuraghoso assāti karavīkarutamañjughoso. Vissatṭho cāti apalibuddho tattha tattha apakkhalano. Viññeyyo cāti suvijāneyyo ca. Mañju cāti madhuro ca. Savanīyo cāti kaṇhasukho ca. Bindu cāti ghano ca. Avisārī cāti na patthaṭo ca. Gambhīro cāti na uttāno ca. Ninnādi cāti ghosavanto ca. Assāti assa satthuno. Bahiddhā parisāyāti parisato bahi. Na niccharatīti na nikkhamati. Kiṃkāraṇā? Evarūpo madhurasaddo nikkāraṇā mā vinassatūti. Brahmassaroti aññe chinnassarāpi bhinnassarāpi kākassarāpi honti, ayaṃ pana mahābrahmuno sarasadisena sarena samannāgato. Mahābrahmuno hi pittasemhehi apalibuddhattā saro visuddho hoti, bhagavatāpi katakammaṃ vatthuṃ sodheti, vatthuno suddhattā nābhito paṭṭhāya samuṭṭhahanto saro visuddho aṭṭhaṅgasamannāgatāva samuṭṭhāti. Karavīko viya bhaṇatīti karavīkabhāṇī, mattakaravīkarutamañjughosoti attho.

Tāretīti akhemantaṭṭhānaṃ atikkāmeti. Uttāretīti khemantabhūmiṃ upanento tāreti. Nittāretīti akhemantaṭṭhānato nikkhāmento tāreti. Patāretīti pariggahetvā tāreti, hatthena pariggahetvā viya tāretīti attho. Sabbampetaṃ tāraṇuttāraṇādikhemantaṭṭhāne ṭhapanamevāti āha - “khemantabhūmiṃ sampāpetī”ti. Satteti veneyyasatte. Mahāgahanatāya mahānatthatāya dunnittariyatāya ca jātiyeva kantāro jātikantāro, taṃ jātikantāraṃ.

Gaṇassa sussūsatīti gaṇo assa vacanaṃ sussūsatī suṇāti upalakkheti. Sotaṃ odahatīti sotukāmatāya sotaṃ avadahati patiṭṭhāpeti. Aññā cittaṃ upaṭṭhapetīti ñātukāmaṃ cittaṃ paṇidahati. Gaṇaṃ akusalā vuṭṭhāpetvāti janasaṃmūhaṃ akosallasambhūtā

akusalā uttāpetvā. Kusale patitthāpetīti kosallasambhūte kusale tthapeti. Saṅghīti rāsivasena saṅgho assa atthīti saṅghī. Parisavasena gaṇo assa atthīti gaṇī. Gaṇassa ācariyoti gaṇācariyo.

191. Dutiyagāthāya sadevakassa lokassa, yathā dissatīti sadevakassa lokassa viya manussānampi dissati. Yathā vā dissatīti tacchato aviparītato dissati. Cakkhumāti uttamacakkhumā. Ekoti pabbajjāsāṅkhātādīhi eko. Ratinti nekkhammaratiādiṃ.

Patirūpakoti suvaṇṇapatirūpako kuṇḍalo. Mattikākuṇḍalovāti mattikāya katakuṇḍalo viya. Lohaḍḍhamāsova suvaṇṇachannoti suvaṇṇena paṭicchanno lohamāsako viya. Parivārachannāti parivārena chāditā. Anto asuddhāti abbhantarato rāgādīhi aparisuddhā. Bahi sobhamānāti cīvarādīhi bāhirato sundarā.

Akappitairiyāpathā cāti asajjitairiyāpathā. Paṇidhisampannāti paripuṇṇapatthanā.

Visuddhasaddoti parisuddhakittisaddo, yathābhūtatthutighosoti attho. Gatakittisaddasilokoti kittisaddaṅca silokaṅca gahetvā caraṇasīlo. Kattha visuddhasaddoti ce? “Nāgabhave ca supaṇṇabhave cā”tiādinā nayena vitthāretvā vuttaṭṭhāne. Tato ca bhiyyoti tato vuttappakārato ca veneyyavasena atirekataropi dissati.

Sabbaṃ rāgatamanti sakalaṃ rāgandhakāraṃ. Dosatamādisupi eseva nayo. Andhakaraṇanti paññālokanivāraṇakaraṇaṃ. Acakkhukaraṇanti paññācakkhuno akaraṇaṃ. Aññānakaraṇanti ñāṇena ajānanakaraṇaṃ. Paññānirodhikanti paññānayananaśakaṃ. Vighātapakkhikanti pīlākoṭṭhāsikaṃ. Anibbānasaṃvattanikanti apaccayaamataniibbānatthāya na saṃvattanikaṃ.

Sabbaṃ taṃ tena bodhiñāṇena bujjhīti taṃ sakalaṃ tena catumaggañāṇavasena bujjhi. Paṭhamamaggavasena jāni anubujjhi. Dutiyamaggavasena puna aññāsi paṭivijjhi. Tatiyamaggavasena paṭivedhaṃ pāpuṇi sambujjhi. Catutthamaggavasena nissesapaṭivedhena sammābujjhi. Adhigacchi phassesi sacchākāsīti etaṃ tayaṃ phalavasena yojetabbaṃ. Paṭhamadutiyavasena paṭilabhi. Tatiyavasena ñāṇaphassena phusi. Catutthavasena paccakkhaṃ akāsi. Atha vā ekekaphalassa tayopi labbhanti eva.

Nekkkhammaratinti pabbajjādīni nissāya uppannaratiṃ. Vivekaratinti kāyavivekādimhi uppannaratiṃ. Upasamaratinti kilesavūpasame ratiṃ. Sambodhiratinti maggaṃ paccavekkhantassa uppannaratiṃ.

192. Tatiyagāthāya bahūnamidha baddhānanti idha bahūnaṃ khattiyādīnaṃ sissānaṃ. Sissā hi ācariyapaṭibaddhavuttittā “baddhā”ti vuccanti. Atthi pañhena āgamanti atthiko pañhena āgatomhi, atthikānaṃ vā pañhena āgamaṇaṃ, pañhena atthi āgamaṇaṃ vāti.

Buddhoti padassa abhāvepi taṃ buddhanti pade yo so buddho, taṃ niddisitukāmena “buddho”ti vuttaṃ. Sayambhūti upadesaṃ vinā sayameva bhūto. Anācariyakoti sayambhūpadassa atthavivaraṇaṃ. Yo hi ācariyaṃ vinā saccāni paṭivijjhati, so sayambhū nāma hotīti. Pubbe ananussutesūtiādi anācariyakabhāvassa atthappakāsaṇaṃ. Ananussutesūti ācariyato ananussutesu. Sāmantī sayameva. Abhisambujjhīti bhusaṃ sammā paṭivijjhi. Tattha ca sabbaññutaṃ pāpuṇīti tesu ca saccesu sabbaññubhāvaṃ pāpuṇi. Yathā saccāni paṭivijjhantā sabbaññuno honti, tathā saccānaṃ paṭividdhattā evaṃ vuttaṃ. “Sabbaññutaṃ patto”tipi pāṭho. Balesu

ca vasībhāvanti dasasu ca tathāgatabalesu issarabhāvaṃ pāpuṇi. Yo so evaṃ bhūto, so buddhoti vuttaṃ hoti. Tattha sabbadhammesu appaṭihatañāṇanimittānuttaravimokkhādhigamaparibhāvitakhandhasantānaṃ upādāya paṇṇattiko, sabbaññutapadaṭṭhānaṃ vā saccābhisambodhimupādāya paṇṇattiko sattaviseso buddho. Ettāvatā atthato buddhavibhāvanā katā hoti.

Idāni byañjanato vibhāvento “buddhoti kenaṭṭhena buddho”tiādimāha. Tattha yathā loke avagantā “avagato”ti vuccati, evaṃ bujjiṭhā saccānīti buddho. Yathā paṇṇasosā vātā “paṇṇasusā”ti vuccanti, evaṃ bodhetā pajāyāti buddho. Sabbaññutāya buddhoti sabbadhammabujjhanasamatthāya buddhiyā buddhoti vuttaṃ hoti. Sabbadassāvitāya buddhoti sabbadhammānaṃ ñāṇacakkhunā diṭṭhattā buddhoti vuttaṃ hoti. Anaññaneyyatāya buddhoti aññena abodhanīyato sayameva buddhattā buddhoti vuttaṃ hoti. Visavitāya buddhoti nānāguṇavikasanato padumamiva vikasaṇaṭṭhena buddhoti vuttaṃ hoti. Khīṇāsavaśaṅkhātena buddhotiādihi chahi pariyāyehi cittasaṅkokakaradhammappahānena niddāya vibuddho puriso viya sabbakilesaniddāya vibuddhattā buddhoti vuttaṃ hoti. Saṅkhā saṅkhātanti atthato ekattā saṅkhātenāti vacanassa koṭṭhāsenāti attho. Taṇhālepaditṭhilepābhāvena nirupalepasāṅkhātena savāsanānaṃ sabbakilesānaṃ pahīnattā ekantavacanena visesetvā vuttaṃ. Ekantanikkilesoti rāgadosamohāvasesehi sabbakilesehi nikkilesa.

Ekāyanamaggaṃ gatoti buddhoti gamanattānaṃ dhātūnaṃ bujjanatthattā bujjanatthāpi dhātuyo gamanattā honteva, tasmā ekāyanamaggaṃ gatattā buddhoti vuttaṃ hoti. Ekāyanamaggo cettha -

“Maggo pantho patho pajjo, añjasaṃ vaṭumāyanaṃ;
Nāvā uttarasetū ca, kullo ca bhisi saṅkamo”ti. -

Maggassa bahūsu nāmesu ayananāmena vuttamaggaṇāmena vutto. Tasmā ekamaggabhūto maggo, na dvedhāpathabhūtoti attho. Atha vā ekena ayitabbo maggoti ekāyanamaggo. Ekenāti gaṇasaṅgaṇikaṃ pahāya pavivittena. Ayitabboti paṭipajjitabbo, ayanti vā etenāti ayano, saṃsārato nibbānaṃ gacchantīti attho. Ekesaṃ ayanoti ekāyano. Ekesanti seṭṭhānaṃ. Sabbasattaseṭṭhā ca sammāsambuddhā, tasmā ekesaṃ maggabhūto sammāsambuddhānaṃ ayanabhūto maggoti vuttaṃ hoti. Ayatīti vā ayano, gacchati pavattatīti attho. Ekasmiṃ ayano maggoti ekāyanamaggo. Ekasmiṃyeva buddhasāsane pavattamāno maggo, na aññatthāti vuttaṃ hoti. Api ca ekaṃ ayatīti ekāyano. Pubbabhāge nānāmukhabhāvanānāyappavattopi aparabhāge ekaṃ nibbānameva gacchatīti vuttaṃ hoti, tasmā ekāyanamaggoti ekanibbānagamanamaggoti attho.

Eko anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddhoti na parehi buddhattā buddho, kintu sayameva anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambuddhattā buddhoti vuttaṃ hoti. Abuddhivihatattā buddhipaṭilābhattā buddhoti buddhi buddhaṃ bodhoti pariyāyavacanametam. Tattha yathā “nīlarattaguṇayogā nīlo paṭo, ratto paṭo”ti vuccati, evaṃ buddhaguṇayogā “buddho”ti ñāpetum vuttaṃ.

Tato paraṃ buddhoti netam nāmantīdi “atthamanugatā ayaṃ paññattī”ti ñāpanattham vuttaṃ. Tattha mittā sahāyā. Amaccā bhaccā. Ñātī pitupakkhikā. Sālohitā mātupakkhikā. Samaṇā pabbajjupagatā. Brāhmaṇā bhovādino, samitapāpabāhitapāpā vā. Devatā sakkādayo brahmāno ca. Vimokkhantikanti vimokkho arahattamaggo, vimokkhassa anto arahattaphalaṃ, tasmīṃ vimokkhante

bhavaṃ vimokkhantikaṃ nāmaṃ. Sabbaññubhāvo hi arahattamaggena sijjhati, arahattaphalodaye siddhaṃ hoti. Tasmā sabbaññubhāvo vimokkhante bhavo hoti. Taṃ nemittikampi nāmaṃ vimokkhante bhavaṃ nāma hoti. Tena vuttaṃ - “vimokkhantikametaṃ buddhānaṃ bhagavantāna”nti. Bodhiyā mūle saha sabbaññutaññāṇassa paṭilābhāti mahābodhirukkhamūle yathāvuttakkhaṇe sabbaññutaññāṇassa paṭilābhena saha. Sacchikā paññattīti arahattaphalasacchikiriyāya sabbadhammasacchikiriyāya vā jātā paññatti. Yadidaṃ buddhoti paññatti. Ayaṃ byañjanato buddhavibhāvanā. Ito paraṃ vahassetam bhāranti pariyosānaṃ tattha tattha vuttanayattā yathāpāḷimeva niyyāti.

193. Catutthagāthāya vijigucchatoti jātīādīhi aṭṭiyato. Rittamāsananti vivittaṃ mañcapīṭhaṃ. Pabbatānaṃ guhāsu vāti pabbataguhāsu vā rittamāsaṇaṃ bhajatoti sambandhitabbaṃ.

Jātiyā vijigucchatoti jātiṃ vijigucchato. Jarāya. Byādhinātiādīsopi eseṇa nayo. Bhajatoti evamādīsū bhajatoti bhajantassa. Sevatoṭi sevantassa. Nisevatoṭi sammā sevantassa. Saṃsevatoṭi punappunaṃ sevantassa. Paṭisevatoṭi upagantvā sevantassa. Pabbatapabbhārāti pabbatakucchiyo.

194. Pañcamagāthāya uccāvacesūti hīnapaṇītesu. Sayanesūti vihārādīsū senāsanesu. Kīvanto tattha bheravāti kittakā tattha bhayakāraṇā. “Kuvanto”tipi pāṭho, kūjantoti cassa attho.

Kuvantoti saddāyanto. Kūjantoti abyattasaddaṃ karonto. Nadantoti ukkuṭṭhiṃ karonto. Saddaṃ karontoti vācaṃ bhāsanto. Katīti pucchā. Kittakāti pamāṇapucchā. Kīvatakāti paricchedapucchā. Kīvabahukāti pamāṇaparicchedapucchā. Te bheravāti ete bhayajananupaddavā bhayārammaṇā. Kīvabahukāti pucchite ārammaṇe dassetuṃ “sīhā byagghā dīpī”tiādīhi vissajjeti.

195. Chaṭṭhagāthāya kati parissayāti kittakā upaddavā. Agataṃ disanti nibbānaṃ. Tañhi agatapubbattā agataṃ, niddisittabatto disā cāti. Tena vuttaṃ - “agataṃ disa”nti. Amataṃ disa”ntipi pāṭho. Abhisambhaveti abhisambhaveyya. Pantamhīti pariyante.

Agatapubbā sā disāti yā disā supinantenapi na gatapubbā. Na sā disā gatapubbāti esā disā vuttanayena na gatapubbā. Iminā dīghena addhunāti anena dīghakālena.

Samatittikanti antomukhavaṭṭilekhaṃ pāpetvā samabharitaṃ. Anavasekanti anavasiñcanaṃ aparisiñcanaṃ katvā. Telapattanti pakkhittatelaṃ telapattaṃ. Parihareyyāti hareyya ādāya gaccheyya. Evaṃ sacittamanurakkhetī taṃ telabharitaṃ pattaṃ viya attano cittaṃ kāyagatāya satiyā gocare ceva sampayuttasatīyā cāti ubhinnaṃ antare pakkhipitvā yathā muhuttampi bahiddhā gocare na vikkhipati, tathā paṇḍito yogāvacaro rakkheyya gopayeyya. Kiṃkāraṇā? Etassa hi -

“Dunniggahassa lahuṇo, yatthakāmanipātino;
Cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ”.

Tasmā -

“Sududdasaṃ sunipuṇaṃ, yatthakāmanipātinaṃ;
Cittaṃ rakkhetha medhāvī, cittaṃ guttaṃ sukhāvahaṃ”.

Idañhi -

“Dūraṅgamaṃ ekacaraṃ, asarīraṃ guhāsayaṃ;
Ye cittaṃ saṃyamessanti, mokkhanti mārabandhanā”.

Itarassa pana -

“Anavaṭṭhitacittassa, saddhammaṃ avijānato;
Pariplavapasādassa, paññā na paripūراتي”.

Thirakammaṭṭhānasahāyassa pana -

“Anavassutacittassa, ananvāhatacetaso;
Puññapāpaphīnassa, natthi jāgarato bhayaṃ”.

Tasmā etaṃ -

“Phandanaṃ capalaṃ cittaṃ, dūrakkaṃ dunnivārayaṃ;
Ujumaṃ karoti medhāvī, usukārova tejanaṃ”.

Evaṃ ujumaṃ karonto sacittamanurakkhe.

Patthayāno disaṃ agatapubbanti imasmiṃ kāyagatāsaticammaṭṭhāne kammaṃ
ārabhitvā anamatagge saṃsāre agatapubbaṃ disaṃ patthento vuttanayena sakaṃ
cittaṃ rakkheyyāti attho. Kā panesā disā nāma -

“Mātāpitā disā pubbā, ācariyā dakkhiṇā disā;
Puttadārā disā pacchā, mittāmacca ca uttarā.

“Dāsakammakarā heṭṭhā, uddhaṃ samaṇabrāhmaṇā;
Etā disā namasseyya, alamatto kule gihī”ti. -

Ettha tāva mātāpitādayo “disā”ti vuttā.

“Disā catasso vidisā catasso, uddhaṃ adho dasa disā imāyo;
Katamaṃ disaṃ tiṭṭhati nāgarājā, yamaddasā supine chabbisāṇa”nti. -

Ettha puratthimādibhedā disāva “disā”ti vuttā.

“Agārino annadapānavatthadā, avhāyikā tampi disaṃ vadanti;
Esā disā paramā setaketu, yaṃ patvā dukkhī sukhino bhavanti”ti. -

Ettha nibbānaṃ “disa”nti vuttaṃ. Idhāpi tadeva adhippetamaṃ. Taṇhakkhayaṃ
virāgantiādīhi dissati apadissati tasmā “disā”ti vuccati. Anamatagge pana saṃsāre
kenaci bālaputhujjanena supinenapi agatapubbatāya “agatapubbā disā nāmā”ti
vuccati. Taṃ patthayantena kāyagatāsatiyā yogo karaṇīyoti. Vajatotīādīsu ettha
magguppādato samīpaṃ vajato. Ṭhitikkhaṇe gacchato. Phalodayato atikkamato.

Anteti antamhi ṭhite. Panteti vanagahanagambhīre ṭhite. Pariyanteti dūrabhāvena
pariyante ṭhite. Selanteti pabbatānaṃ ante. Vananteti vanaghaṭānaṃ ante. Nadanteti
nadānaṃ ante. Udakanteti udakānaṃ pariyante. Yattha na kasīyati na vapīyatīti
yasmiṃ kasanañca vapanañca na karīyati. Janantaṃ atikkamitvā ṭhite. Manussānaṃ
anupacāreti kasanavapanavasena manussehi anupacaritabbe senāsane.

196. Sattamagāthāya kyāssa byappathayo assūti kidisāni tassa vacanāni assu.

Musāvādaṃ pahāyāti ettha musāti visaṃvādanapurekkhārassa atthabhañjanako vacīpayogo kāyapayogo vā. Visaṃvādanādhippāyena panassa paravisaṃvādakakāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā cetanā musāvādo. Aparo nayo - musāti abhūtaṃ atacchaṃ vatthu, vādoti tassa bhūtato tacchato viññāpanaṃ. Lakkhaṇato pana atathaṃ vatthum tathato paraṃ viññāpetukāmassa tathāviññattisamuṭṭhāpikā cetanā musāvādo. So yamatthaṃ bhañjati, tassa appatāya appasāvajjo, mahantatāya mahāsāvajjo. Api ca gahaṭṭhānaṃ attano santakaṃ adātukāmatāya “natthī”tiādinayappavatto appasāvajjo, sakkhinā hutvā atthabhañjanatthaṃ vutto mahāsāvajjo. Pabbajitānaṃ appakampi telaṃ vā sappiṃ vā labhitvā hasādhippāyena “ajja gāme telaṃ nadī maññe sandatī”ti pūraṇakathānayaṃ pavatto appasāvajjo, adiṭṭhaṃyeva pana diṭṭhantiādinā nayaṃ vadantānaṃ mahāsāvajjo.

Tassa cattāro sambhārā honti - atathaṃ vatthu visaṃvādanacittaṃ tajjo vāyāmo parassa tadatthavijānananti. Eko payogo sāhatthikova. So ca kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā vācāya vā paravisaṃvādakakiriyākaraṇe daṭṭhabbo. Tāya ce kiriyāya paro tamatthaṃ jānāti, ayaṃ kiriyasamuṭṭhāpikā cetanākkhaṇeyeva musāvādakammunā bajjhati.

Saccaṃ vadatīti saccavādī. Saccena saccaṃ sandahati ghaṭetīti saccasandho, na antarantarā musā vadatīti attho. Yo hi puriso kadāci musā vadati, kadāci saccaṃ, tassa musāvādena antarikatāya saccaṃ saccena na ghaṭiyati, tasmā na so saccasandho. Ayaṃ pana na tādiso, jīvitahetupi musā avatvā saccena saccaṃ sandahatiyevāti saccasandho.

Thetoti thiro, thirakathoti attho. Eko puggalo haliddirāgo viya thusarāsīmhi nikhātakhāṇu viya assapiṭṭhe ṭhapitakumbhaṇḍamiva ca na thirakatho hoti. Eko pāsāṇalekhā viya indakhīlo viya ca thirakatho hoti, asinā sīsaṃ chindantepi dvekathā na katheti. Ayaṃ vuccati theto.

Paccayikoti pattiyāyitabbo, saddhāyitabbakoti attho. Ekacco hi puggalo na paccayiko hoti, “idaṃ kena vuttaṃ, asukenā”ti vutte “mā tassa vacanaṃ saddahathā”ti vattabbaṃ āpajjati. Eko paccayiko hoti, “idaṃ kena vuttaṃ, asukenā”ti vutte “yadi tena vuttaṃ, idameva pamāṇaṃ, idāni upaparikkhitabbaṃ natthi, evameva ida”nti vattabbaṃ āpajjati, ayaṃ vuccati paccayiko. Avisamvādako lokassāti tāya saccavāditāya lokaṃ na visaṃvādetīti attho.

Pisūṇaṃ vācaṃ pahāyātiādīsu yāya vācāya yassa taṃ vācaṃ bhāsati, tassa hadaye attano piyabhāvaṃ parassa ca suññabhāvaṃ karoti, sā pisūṇavācā. Yāya pana attānampi parampi pharusāṃ karoti, yā vācā sayampi pharusā, neva kaṇṇasukhā na hadayaṅgamā, ayaṃ pharusavācā. Yena samphaṃ palapati niratthakaṃ, so samphappalāpo. Tesāṃ mūlabhūtāpi cetanā pisūṇavācādināmameva labhati, sā eva idha adhippetāti.

Tattha saṃkiliṭṭhacittassa paresaṃ vā bhedaṃ attano piyakamyatāya vā kāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā cetanā pisūṇavācā. Sā yassa bhedaṃ karoti, tassa appaṇatāya appasāvajjā, mahāṇatāya mahāsāvajjā.

Tassā cattāro sambhārā honti - bhinditabbo paro, “iti ime nānā bhavissanti vinā bhavissanti”ti bhedapurekkhārātā vā, “iti ahaṃ piyo bhavissāmi vissāsiko”ti piyakamyatā vā, tajjo vāyāmo, tassa tadatthavijānananti.

Imesaṃ bhedāyāti yesaṃ itoti vuttānaṃ santike suttaṃ, tesāṃ bhedāya. Bhinnānaṃ vā sandhātāti dvinnāṃ mittānaṃ vā samānupajjhāyakādīnaṃ vā kenacideva kāraṇena bhinnānaṃ ekamekaṃ upasaṅkamitvā “tumhākaṃ īdise kule jātānaṃ evaṃ bahussutānaṃ idaṃ na yutta”ntiādīni vatvā sandhānaṃ kattā. Anuppadātāti sandhānānuppadātā, dve jane samagge disvā “tumhākaṃ evarūpe kule jātānaṃ evarūpehi guṇehi samannāgatānaṃ anucchavikameta”ntiādīni vatvā daḥhikammaṃ kattāti attho.

Samaggo ārāmo assāti samaggārāmo, yattha samaggā natthi, tattha vasiṭumpi na icchatīti attho. “Samaggarāmo”tipi pāḷi, ayamevattho. Samaggaratoti samaggesu rato, te pahāya aññatra gantumpi na icchatīti attho. Samagge disvāpi sutvāpi nandatīti samagganandī. Samaggakaraṇiṃ vācaṃ bhāsītāti yā vācā satte samaggeyeva karoti, taṃ sāmaggiguṇaparidīpakameva vācaṃ bhāsati, na itaranti.

Parassa mamacchedakakāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā ekantapharusacetanā pharusavācā. Mamacchedakopi payogo cittasaṅhatāya pharusavācā na hoti. Mātāpitāro hi kadāci puttake evampi vadanti “corā vo khaṇḍākhāṇḍikaṃ karontū”ti, uppalapattampi ca nesaṃ upari patantaṃ na icchanti. Ācariyupajjhāyā ca kadāci nissitake evampi vadanti “kiṃ ime ahirikā anottappino caranti, niddhamatha ne”ti. Atha ca nesaṃ āgamādhigamasampattiṃ icchanti. Yathā ca cittasaṅhatāya pharusavācā na hoti, evaṃ vacanaṅhatāya aphaṇḍavācāpi na hoti. Na hi mārāpetukāmassa “imaṃ sukhaṃ sayāpethā”ti vacanaṃ aphaṇḍavācā hoti, cittapharusatāya panesā pharusavācāva, sā yaṃ sandhāya pavattitā. Tassa appaguṇatāya appasāvajjā, mahāguṇatāya mahāsāvajjā. Tassā tayo sambhārā - akkositabbo paro kupitacittaṃ akkosanāti.

Nelāti elamaṃ vuccati doso, nāssā elanti nelā, niddosāti attho. “Nelaṅgo setapacchādo”ti ettha vuttanelaṃ viya. Kaṇṇasukhāti byañjanaṃ adhuratāya kaṇṇānaṃ sukhā, sūcivijjanaṃ viya kaṇṇasūlaṃ na janeti. Atthamadhuratāya sakalasārīre kopaṃ ajanetvā pemaṃ janetīti pemaṇiyā. Hadayaṃ gacchati apaṭihaññaṃ mānā sukhena cittaṃ pavisaṭīti hadayaṅgamā. Guṇaparipuṇṇatāya pure bhavāti porī. Pure saṃvaddhanārī viya sukumārātīpi porī. Purassa esātīpi porī, nagaravāsīnaṃ kathāti attho. Nagaravāsīno hi yuttakathā honti, pitimattaṃ pitāti bhātīmattaṃ bhātāti vadanti. Evarūpī kathā bahuno janassa kantā hotīti bahujanakantā. Kantabhāveneva bahuno janassa manāpā cittavuḍḍhikarāti bahujanamanāpā.

Anatthaviññāpikā kāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā akusalacetanā samphappalāpo. So āsevanamandatāya appasāvajjo, āsevanamahantatāya mahāsāvajjo. Tassa dve sambhārā - bhāratayuddhasītāharaṇādiniratthakakathā purekkhārātā, tathārūpīkathākathanañca.

Kālena vadatīti kālavādī, vattabbayuttakālaṃ sallakkhetvā vadatīti attho. Bhūtaṃ tacchaṃ sabhāvameva vadatīti bhūtavādī.

Diṭṭhadhammikasamparāyikatthasannissitameva katvā vadatīti atthavādī.

Navalokuttaradhammasannissitaṃ katvā vadatīti dhammavādī.

Samvaravinayapahānavinayasannissitaṃ katvā vadatīti vinayavādī. Nidhānaṃ

vuccati t̥hapanokāso, nidhānamassā atthīti nidhānavatī, hadaye nidhātabbayuttaṃ vācaṃ bhāsītāti attho. Kālenāti evarūpiṃ bhāsamānopi ca “ahaṃ nidhānavatiṃ vācaṃ bhāsissāmī”ti na akālena bhāsati, yuttakālaṃ pana apekkhitvāva bhāsātīti attho. Sāpadesanti saupamaṃ, sakāraṇanti attho. Pariyantavatinti paricchedaṃ dassetvā yathāssā paricchedo paññāyati, evaṃ bhāsātīti attho. Atthasaṃhitanti anekehi nayehi vibhajantena pariyādātuṃ asakkuṇeyyatāya atthasampannaṃ. Yaṃ vā so atthavādī atthaṃ vadati, tena atthena sahitattā atthasaṃhitaṃ vācaṃ bhāsati, na aññaṃ nikkhipitvā aññaṃ bhāsātīti vuttaṃ hoti.

Catūhi vacīsucaritehīti “musāvādaṃ pahāyā”tiādīnā nayena vuttehi catūhi vācāhi yuttehi suṭṭhu caritehi. Samannāgatoti aparihīno. Catudosāpagataṃ vācaṃ bhāsātīti appiyādīhi catūhi dosehi apagataṃ parihīnaṃ vācaṃ bhāsati.

Atthi agocaroti kiñcāpi thero samaṇācāraṃ samaṇagocaraṃ kathetukāmo “atthi agocarō, atthi gocarō”ti padaṃ uddhari, yathā pana maggakusalō puriso maggaṃ ācikkhanto “vāmaṃ muñca, dakkhiṇaṃ gaṇhā”ti paṭhamaṃ muñcitabbaṃ sabhayamaggaṃ uppathamaggaṃ ācikkhati, pacchā gahetabbaṃ khemamaggaṃ ujumaggaṃ, evameva maggakusalapurisasadisō dhammasenāpati paṭhamaṃ pahātabbaṃ buddhapaṭikuṭṭhaṃ agocaraṃ ācikkhitvā pacchā gocaraṃ ācikkhitukāmo “katamo agocarō”tiādīmāha. Purisena hi ācikkhitamaggo sampajjeyya vā na vā, tathāgatena ācikkhitamaggo apaṇṇako indavissatṭhaṃ vajiraṃ viya avirajjhanako nibbānanagaraṃyeva samosarati. Tena vuttaṃ - “puriso maggakusaloti kho tissa tathāgatassetāṃ adhivacanaṃ arahato sammāsambuddhassā”ti.

Yasmā vā sasīsaṃ nhānena pahīnasedamalajallikassa purisassa mālāgandhavilepanādivibhūsanavidhānaṃ viya pahīnapāpadhammassa kalyāṇadhammasamāyogo sampannarūpo hoti, tasmā sedamalajallikaṃ viya pahātabbaṃ paṭhamaṃ agocaraṃ ācikkhitvā pahīnasedamalajallikassa mālāgandhavilepanādivibhūsanavidhānaṃ viya pacchā gocaraṃ ācikkhitukāmopi “katamo agocarō”tiādīmāha.

Tattha gocaroti piṇḍapātādīnaṃ atthāya upasaṅkamituṃ yuttaṭṭhānaṃ. Ayuttaṭṭhānaṃ agocarō. Vesiyā gocarō assāti vesiyāgocarō, mittasanthavavasena upasaṅkamitabbaṭṭhānanti attho. Tattha vesiyā nāma rūpūpajīvinīyo yena kenacideva sulabhajjhācārātā mittasanthavasinehavasena upasaṅkamanto vesiyāgocarō nāma hoti. Tasmā evaṃ upasaṅkamituṃ na vaṭṭati. Kiṃkāraṇā? Ārakkhaviṇṇatito. Evaṃ upasaṅkamantassa hi cirarakkhitagopitopi samaṇadhammo katipāheneva nassati. Sacepi na nassati, garahaṃ labhati. Dakkhiṇāvasena pana upasaṅkamantena satīṃ upaṭṭhapetvā upasaṅkamitabbaṃ.

Vidhāvā vuccanti matapatikā vā pavuṭṭhapatikā vā. Thullakumāriyoti mahallikā anibbiddhakumāriyo. Paṇḍakāti lokāmisaniṣṣitakathābahulā ussannakilesā avūpasantapariḷāhā napuṃsakā. Tesāṃ sabbesampi upasaṅkamane ādīnavo vuttanayeneva veditabbo. Bhikkhunīsupi eseva nayo. Api ca bhikkhū nāma ussannabrahmacariyā honti, tathā bhikkhuniyo. Te aññaṃaññaṃ santhavavasena katipāheneva rakkhitagopitasamaṇadhammaṃ nāsenti. Gilānapucchakena pana gantuṃ vaṭṭati. Bhikkhunā pupphāni labhitvā pūjanatthāyapi ovādadānatthāyapi gantuṃ vaṭṭatiyeva.

Pānāgāranti surāpānagharaṃ, taṃ brahmacariyantarāyakarehi surāsoṇḍehi avivittaṃ hoti. Tattha tehi saddhiṃ sahasoṇḍavasena upasaṅkamuṃ na vaṭṭati, brahmacariyantarāyo hoti. Saṃsaṭṭho viharati rājūhītiādīsu rājānoti abhisittā vā hontu anabhisittā vā, ye rajjamanusāsanti. Rājamahāmattehi rājūnaṃ issariyasadisāya mahatiyā issariyamattāya samannāgatā. Tittiyāti viparītadassanā bāhiraparibbājā. Tittiyasāvakaṃti bhattivasaṇa tesam paccayadāyakā, etehi saddhiṃ saṃsaggajāto hotīti attho.

Ananulomikena saṃsaggenāti ananulomikasamaggō nāma tissannaṃ sikkhānaṃ ananulomo paccanīkasamaggō. Yena brahmacariyantarāyaṃ paññattivītikkaṃ sallekhaṇāniṇca pāpuṇāti. Seyyathidaṃ? Rājarājamahāmattehi saddhiṃ sahasokittā sahananditā samasukhadukkhātā uppannesu kiccakaraṇīyesu attanā yogaṃ āpajjanatā tittiyatittiyasāvakehi saddhiṃ ekacchandarucisamācārātā ekacchandarucisamācārabhāvāvaho vā sinehabahumānasanthavo. Tattha rājarājamahāmattehi saddhiṃ samaggō brahmacariyantarāyakaro, itarehi tittiyasāvakehi tesam laddhiggahaṇaṃ. Tesam pana vādaṃ bhinditvā attano laddhiṃ gaṇhāpetuṃ samatthena upasaṅkamuṃ vaṭṭati.

Idāni aparenapi pariyāyena agocaraṃ dassetuṃ “yāni vā pana tāni kulāni”tiādi āradhamaṃ. Tattha assaddhānīti buddhādīsu saddhāviraṇitāni. Tāni “buddho sabbaññū, dhammo niyyāniko, saṅgho suppaṭipanno”ti na saddahanti. Appasannānīti cittaṃ pasannaṃ anāvilaṃ kātuṃ na sakkonti. Akkosakaparibhāsakānīti akkosakāni ceva paribhāsakāni ca. “Corosi, bālosi, mūlhosī, oṭṭhosi, goṇosi, gadrabhosi, āpāyikosi, nerayikosi, tiracchānagatosi, natthi tuyhaṃ sugati, duggatiyeva tuyhaṃ pāṭikaṅkhā”ti evaṃ dasahi akkosavattūhi akkosanti. “Hotu, idāni taṃ paharissāma, bandhissāma, vadhissāmā”ti evaṃ bhayadassanena paribhāsanti cāti attho.

Anatthakāmānīti atthaṃ na icchanti, anatthameva icchanti. Ahitakāmānīti ahitameva icchanti, hitaṃ na icchanti. Aphāsukāmānīti phāsukaṃ na icchanti, aphāsukameva icchanti. Ayogakkhemakāmānīti catūhi yogehi khemaṃ nibbhayaṃ na icchanti, sabhayaṃ eva icchanti. Bhikkhūnanti ettha sāmaṇerāpi saṅghaṃ gacchanti. Bhikkhūnanti ettha sikkhamānāsāmaṇeriyopi. Sabbesampi hi bhagavantaṃ uddissa pabbajitānañceva saraṇagatānañca catunnampi parisānaṃ tāni anatthakāmāniyeva. Tathārūpāni kulānīti evarūpāni khattiyakulādīni kulāni. Sevātīti nissāya jīvati. Bhajatīti upasaṅkamati. Payirupāsātīti punappunaṃ upasaṅkamati. Ayaṃ vuccatīti ayaṃ vesiyādigocarassa vesiyādiko rājādisaṃsaṭṭhassa rājādiko assaddhakulādisevakassa assaddhakulādiko cāti tippakāropi ayuttagocarō “agocarō”ti veditabbo.

Tassa imināpi pariyāyena agocaratā veditabbā - vesiyādiko tāva pañcakāmaguṇanissayato agocarō veditabbo. Yathāha - “ko ca, bhikkhave, bhikkhuno agocarō paravisayo, yadidaṃ pañca kāmaguṇā”ti. Rājādiko jhānānuyogassa anupanissayato lābhasakkārāsanīcakkaniṇṇādanato diṭṭhivipattihetuto ca, assaddhakulādiko saddhāhānicittapadosāvahanato agocarō.

Antaragharappavesādiko ca cakkhūnā rūpaṃ disvā nimittaggāhādiko ca saddhādeyyāni bhojanāni bhuñjitvā visūkadassanānuyogo ca pañca kāmaguṇā cāti catubbidhopi pana kilesupattivasena agocaroti veditabbo.

Mā bhikkhave agocare carathāti carituṃ ayuttaṭṭhāne mā caratha. Paravisayeti sattuviseyye. Agocare bhikkhave caratanti ayuttaṭṭhāne caratānaṃ. “Cara”ntipi pāṭho. Lacchatīti labhissati passissati. Māroti devaputtamāropi maccumāropi. Otāranti

randham chiddam vivaram.

Gocaraniddese na vesiyāgocarō hotītiādīni vuttapaṭipakkhavasena veditabbāni. Ayaṃ pana viseso - cattāro satipaṭṭhānā gocaroti caritum yuttaṭṭhānavasena catusatipaṭṭhānā gocarō. Saketi attano santake. Pettike visayeti pitito āgatavisaye.

Āraddhavīriyassāti sammāupaṭṭhitacatusammappadhānavīriyavantassa. Thāmagatassāti balappattassa. Daḷhaparakkamassāti thiravīriyassa. Yassatthāya pesitoti yena arahattatthāya attabhāvo pariccatto. Attatthe cāti attano atthe arahattaphale ca. ņāye cāti ariye aṭṭhaṅgike magge ca. Lakkhaṇe cāti aniccādilakkhaṇapaṭivedhe ca. Kāraṇe cāti hetumhi ca. Ṭhānāṭhāne cāti ṭhāne ca aṭṭhāne ca, kāraṇākāraṇe cāti attho. Idāni vitthāretvā dassetum “sabbe saṅkhārā aniccā”tiādīmāha.

197. Aṭṭhamagāthāya ekodi nipakoti ekaggacitto paṇḍito.

Jātarūpassa oḷārikampi malaṃ dhamatīti suvaṇṇassa thūlaṃ jallaṃ aggisaṃyogena nīharati. Sandhamatīti sammā nīharati. Niddhamatīti apunabhavappattikaṃ katvā nīharati. “Jhāpetī”ti keci vadanti. Majjhimakampīti tato sukhumatarampi. Sukhumakampīti atisukhumatarampi. Evamevāti opammasampaṭipādanam. Attano oḷārikepi kilese dhamatīti kāyaduccaritādi ke thūlakilese vīriyātapena nīharati. Majjhimatepi kileseti kāmavitakkādi ke oḷārikasukhumānaṃ majjhimatepi. Sukhumatepi nīativitakkādi ke atisaṇhakepi kilese. Sammādiṭṭhiyā micchādiṭṭhiṃ dhamatīti saha vipassanāya maggasampayuttāya sammādiṭṭhiyā viparītasāṅkhātāṃ micchādiṭṭhiṃ nīharati. Sammāsaṅkappādīsupi eseva nayo.

198. Evaṃ āyasmatā sārīputtena tīhi gāthāhi bhagavantam thometvā pañcahi gāthāhi pañcasatānaṃ sissānamatthāya ca senāsanagocarasilavatādīni pucchito tamattham pakāsetum “vijigucchamānassā”tiādīnā nayena vissajjanamāraddham. Tattha paṭhamagāthāya tāvattho - jātiādīhi jigucchamānassa rittāsanam sayanam sevato ve sambodhikāmassa sārīputta bhikkhuno yadidaṃ phāsu yo phāsuvihāro yathānudhammaṃ yo ca anudhammo, tam te pavakkhāmi yathā pajānaṃ yathā pajānanto vadeyya, evaṃ vadāmīti. Yaṃ phāsuvihāranti yaṃ sukhavihāraṃ. Asappāyarūpadassanenāti itthirūpādisamaṇāsappāyarūpadassanena. Tam bodhiṃ bujjhitukāmassāti tam catumaggañāṇasaṅkhātāṃ bodhiṃ bujjhitum icchantassa. Anubujjhitukāmassāti anurūpāya paṭipattiyā bujjhitukāmassa. Paṭivijjhitukāmassāti abhimukhe katvā nibbijjhitukāmassa. Sambujjhitukāmassāti pahīnakilese apaccāgamanavasena sammā bujjhitum icchantassa. Adhigantukāmassāti pāpuṇitukāmassa. Sacchikātukāmassāti paṭilābhasacchikiriyāya pattukāmassa. Atha vā bujjhitukāmassāti sotāpattimaggañāṇam nītukāmassa. Anubujjhitukāmassāti sakadāgāmimaggañāṇam puna nītukāmassa. Paṭivijjhitukāmassāti anāgāmimaggañāṇam paṭivedhavasena nītukāmassa. Sambujjhitukāmassāti arahattamaggañāṇam sammā nītukāmassa. Adhigantukāmassāti catubbidhampi adhigantukāmassa. Phassitukāmassāti nīṇaphusanāya phusitukāmassa. Sacchikātukāmassāti paccavekkhaṇāya paccakkham kattukāmassa.

Catunnam maggānaṃ pubbabhāge vipassanāti catunnam ariyamaggānaṃ purimakotṭhāse uppannaudayabbayādivipassanāñāṇāni.

199. Dutiyagāthāya sapariyantacārīti sīlādīsu catūsu pariyantesu caramāno. Ḍaṃsādhīpātānanti piṅgalamakkhikānañca sesamakkhikānañca. Te hi tato tato adhipatitvā khādanti, tasmā “adhipātā”ti vuccanti. Manussaphassānanti corādiḥassānaṃ.

Cattāro pariyantāti cattāro mariyādā paricchedā. Antopūtibhāvaṃ paccavekkhamānoti abbhantare kucchitabhāvaṃ sīlavirahitabhāvaṃ olokayamāno. Anto sīlasaṃvarapariyante caratīti sīlasaṃvaraparicchedabbhantare carati vicarati. Mariyādaṃ na bhindatīti sīlamariyādaṃ sīlaparicchedaṃ na kopeti.

Ādittapariyāyaṃ paccavekkhamānoti ādittadesanaṃ olokento. Akkhabbhañjanavaṇapaṭicchādanaputtamaṃsūpamaṃ paccavekkhamānoti sākāṭikassa akkhabbhañjanaupamañca, kuṭṭhabyādhino vaṇānaṃ paṭicchādanatelapilotikaupamañca, kantārapaṭipannānaṃ jāyampatikānaṃ puttamaṃsakhādanaupamañca olokento. Bhaddekarattavīhāraṃ paccavekkhamānoti -

“Atītaṃ nānvāgameyya, nappaṭikaṅkhe anāgataṃ;
Taṃ ve ‘bhaddekaratto’ti, santo ācikkhate munī”ti. -

Evaṃ vuttaṃ bhaddekarattavīhāraṃ olokento. Tā uppatitvā uppatitvā khādantīti nippatitvā nippatitvā khādanti.

200. Tatiyagāthāya paradhammikā nāma sattasahadhammikavajjā sabbepe te bāhirakā. Kusalānuesīti kusalahamme anvesamāno.

Satta sahadhammike ṭhapetvāti
bhikkhubhikkhunīsikkhamānāsāmaṇerasāmaṇerīupāsakaupāsikāyo vajjetvā.
Athāparānīpi atthi abhisambhotabbānīti aparānīpi madditabbānī atthi saṃvijjanti.

201. Catutthagāthāya ātaṅkaphassenāti rogaphassena. Sītaṃ athuñhanti sītañca uñhañca. So tehi phuṭṭho bahudhāti so tehi ātaṅkādhīhi anekehi ākārehi phuṭṭho samāno. Anokoti abhisāṅkhāraviññāṇādīnaṃ anokāsabhūto.
Abbhantaradhātupakopavasena vāti sarīrabbhantare āpodhātukkabhavasena vā aññadhātukkabhavasena vā. Uñhanti sarīrabbhantare tejodhātukkabhavasena uñhaṃ bhavati. Abhisāṅkhārasahagataviññāṇassāti
kusalākusalacetanāsampayuttacittassa. Okāsaṃ na karotīti avakāsaṃ patitṭhaṃ na karoti. Avatthitasamādānoti otaritvā gāhako.

202. Evaṃ “bhikkhuno vijigucchato”tiādīhi tīhi gāthāhi puṭṭhamatthaṃ vissajjetvā idāni “kyāssa byappathayo”tiādīnaṃ nayena puṭṭhaṃ vissajjento “theyyaṃ na kāre”tiādimāha. Tattha phasseti phuseyya. Yadvilattaṃ manaso vijaññāti yaṃ cittassa āvilattaṃ vijāneyya, taṃ sabbaṃ “kaṇhassa pakkho”ti vinodayeyya.

Adinnādānaṃ pahāyāti ettha adinnassa ādānaṃ adinnādānaṃ, parasamharaṇaṃ, theyyaṃ corikāti vuttaṃ hoti. Tattha adinnanti parapariggahitaṃ, yattha paro yathākāmakāritaṃ āpajjanto adaṇḍāraho anupavajjo ca hoti; tasmim parapariggahite parapariggahitasāññino tadādāyakaupakkamasamuṭṭhāpikā theyyacetanā adinnādānaṃ. Taṃ hīne parassa santake appasāvajjaṃ, paṇīte mahāsāvajjaṃ. Kasmā? Vatthupaṇītatāya. Vatthusamatte sati guṇādhikānaṃ santake vatthusmim mahāsāvajjaṃ, taṃ taṃ guṇādhikaṃ upādāya tato tato hīnaguṇassa santake vatthusmim appasāvajjaṃ.

Tassa pañca sambhārā honti - parapariggahitaṃ, parapariggahitasaññitā, theyyacittaṃ, upakkamo, tena haraṇanti. Pahāyāti imaṃ adinnādānacetanāsaṅkhātāṃ dussīlyaṃ pajahitvā. Paṭiviratoti pahīnakālato paṭṭhāya tato dussīlyato orato viratova. Dinnameva ādiyatīti dinnādāyī. Cittenapi dinnameva paṭikaṅkhatīti dinnapāṭikaṅkhī. Thenetīti theno, na thenena athenena. Athenattāyeva sucibhūtena. Attanāti attabhāvena, athenaṃ sucibhūtaṃ attabhāvaṃ katvā viharatīti vuttaṃ hoti. Ito paraṃ vuttanayameva.

Mettāyanavasena metti. Mettākāro mettāyanā. Mettāya ayitassa mettāsamaṅgino cittassa bhāvo mettāyitattaṃ. Anudayatīti anudayā, rakkhātīti attho. Anudayākāro anudayanā. Anudayitassa bhāvo anudayitattaṃ. Hitassa esanavasena hitesitā. Anukampanavasena anukampā. Sabbehipi imehi padehi upacārappanāppattāva mettā vuttā. Vipulenāti ettha pharaṇavasena vipulatā daṭṭhabbā. Bhūmivasena pana taṃ mahaggataṃ. Paṇaṇavasena appamāṇaṃ. Sattārammaṇavasena ca appamāṇaṃ. Byāpādapaccatthikappahānena averaṃ. Domanassappahānato abyāpajjaṃ, niddukkhanti vuttaṃ hoti.

Āvilanti appasannaṃ. Luḷitanti kalalaṃ. Eritanti asanniṭṭhānaṃ. Ghaṭṭitanti ārammaṇena ghaṭṭanaṃ āpāditaṃ. Calitanti kampamānaṃ. Bhantanti vibbhantaṃ. Avūpasantanti anibbutaṃ.

Yo so māroti evamādīsu mahājanaṃ anatthe niyojetvā māretīti māro. Kaṇhakammattā kaṇho. Kāmāvacarissarattā adhipati. Maraṇaṃ pāpanato antagū. Muñcitum appadānaṭṭhena namuci. Mārassa baḷisanti mārabaḷisaṃ. Vaṭṭasannissitaṭṭhena mārassa āmisanti mārāmisaṃ. Vasavattanaṭṭhena mārassa visayoti māravisayo. Gocaraṭṭhena mārassa nivāsoti mārānivāso. Kāmacāraṃ caraṭṭhena mārassa gocaroti mārāgocarō. Duppamuñcanaṭṭhena mārassa bandhananti mārābandhanaṃ. Dukkhuḍḍayoti dukkhabandhano.

203. Mūlampi tesam palikhañña tiṭṭheti tesam kodhātīmānānaṃ yaṃ avijjādikaṃ mūlaṃ, tampi palikhañitvā tiṭṭheyya. Addhā bhavanto abhisambhaveyyāti etaṃ piyāpiyaṃ abhibhavanto ekaṃseneva abhibhaveyya, na tattha sithilaṃ parakkameyyāti adhippāyo.

Avijjā mūlantiādayo avijjā kodhassa upanissayasahajātādivasena mūlaṃ hoti. Anupāyamanasikāro ca asmimāno ca ime dve upanissayavaseneva. Ahirikaanottappauddhaccā ime tayo upanissayasahajātādivasena mūlāni honti, tathā atimānassāpi.

204. Paññaṃ purakkhatvāti paññaṃ pubbaṅgamaṃ katvā. Kalyāṇapīṭīti kalyāṇapīṭiyā samannāgato. Caturo saheṭṭha paridevadhammeti anantaragāthāya vuccamāne paridevanīyadhamme saheyya.

Vicayabahuloti parivīmaṃsanabahulo. Pavicayabahuloti visesena vīmaṃsanabahulo. Pekkāyanabahuloti ikkhaṇabahulo. Samekkāyanabahuloti esanabahulo. Vibhūtavihārīti pākaṭaṃ katvā ñātavihārī.

Abhikkante paṭikkanteti ettha tāva abhikkantaṃ vuccati gamaṇaṃ. Paṭikkantaṃ nivattanaṃ. Tadubhayampi catūsu iriyāpathesu labbhati. Gamane tāva purato kāyaṃ abhiharanto abhikkamati nāma. Paṭinivattento paṭikkamati nāma. Thānēpi thitakova kāyaṃ purato onamento abhikkamati nāma. Pacchato apanāmento paṭikkamati

nāma. Nisajjāyapi nisinnakova āsanassa purimaaṅgābhimukho saṃsaranto abhikkamati nāma. Pacchimaaṅgappadesaṃ pacchā saṃsaranto paṭikkamati nāma. Nipajjāyapi ese va nayo.

Sampajānakārī hotīti sampajāñña sabbakiccakārī, sampajāññameva vā kārī hoti. So hi abhikkantādīsu sampajāññaṃ karoteva, na katthaci sampajāññavirahito hoti. Ālokite vilokiteti ettha pana ālokitaṃ nāma purato pekkhanaṃ. Vilokitaṃ nāma anudisāpekkhanaṃ. Aññānīpi heṭṭhā upari pacchato pekkhanavasena olokitaullokitaapalokitāni nāma honti. Tāni idha na gahitāni. Sāruppavasena pana imāneva dve gahitāni, iminā vā mukhena sabbāni gahitānevāti.

Samiñjite pasāriteti pabbānaṃ samiñjanapasāraṇe. Saṅghāṭipattacīvaradhāraṇeti ettha saṅghāṭicīvarānaṃ nivāsanapārupanavasena, pattassa bhikkhāpaṭiggahaṇādivasena paribhogo dhāraṇaṃ nāma. Asitādīsu asiteti piṇḍapātabhojane. Pītetī yāguādīpāne. Khāyiteti piṭṭhakhajjakādikhādane. Sāyiteti madhuphāṇitādisāyane. Uccārapassāvakaṃmeti uccārassa ca passāvassa ca karaṇe. Gatādīsu gateti gamane. Ṭhiteti ṭhāne. Nisinneti nisajjāya.

Sutteti sayane. Jāgariteti jāgaraṇe. Bhāsiteti kathane. Tattha upādārūpassa saddāyatanassa appavatte sati bhāsītā nāma na hoti, tasmīṃ pavattante hotīti pariggāhako bhikkhu bhāsīti sampajānakārī nāma hoti. Vimuttāyatanasīsena dhammaṃ desentopi bāttīmsatiracchānakathaṃ pahāya dasakathāvatthunissitaṃ kathaṃ kathentopi bhāsīti sampajānakārī nāma. Tuṇhībhave akathane. Tattha upādārūpassa saddāyatanassa pavattiyāṃ tuṇhībhave nāma natthi, appavattiyāṃ hotīti pariggāhako bhikkhu tuṇhībhave sampajānakārī nāma hoti. Atṭhatīmsaārammaṇesu cītaruciyaṃ kammaṭṭhānaṃ gahetvā nisinnopi dutiyajjhānaṃ samāpannapi tuṇhībhave sampajānakārī nāma. Ettha ca eko iriyāpatho dvīsu ṭhānesu āgato. So heṭṭhā abhikkante paṭikkanteti ettha bhikkhācāragāmaṃ gacchato āgacchato ca addhānagamanavasena kathito. Gate ṭhiteti ettha vihare cuṇṇikapāduddhāravasena kathitoti veditabbo. Buddhānussativasenātiādayo heṭṭhā tattha tattha pakāsītā eva.

Aratīti ratipaṭikkhepo. Aratītāti aramanākāro. Anabhiratīti anabhiratabhāvo. Anabhiramanāti anabhiramanākāro. Ukkaṇṭhitāti ukkaṇṭhanākāro. Paritassītāti ukkaṇṭhanavaseneva paritassanā.

205. Kiṃ sū asissanti kiṃ bhuñjissāmi. Kuva vā asissanti kuhiṃ vā asissāmi. Dukkhaṃ vata settha kuvajja sessanti imaṃ rattiṃ dukkhaṃ sayiṃ, ajja āgamanarattiṃ kattha sayissaṃ. Ete vitakketi ete piṇḍapātānissite dve, senāsanānissite dveti cattāro vitakke. Aniketacārīti apalibodhacārī nittañhacārī.

Phalake vāti vaṅkādīphalakapīṭhe ca. Āgāmirattinti āgamanirattiyāṃ. Ādevaneyyeti visesena devaniyye. Paridevaneyyeti samantato devaniyye.

206. Kāletī piṇḍapātākāle piṇḍapātasaṅkhātāṃ annaṃ vā, cīvarakāle cīvarasaṅkhātāṃ vasaṇaṃ vā laddhā dhammena samenāti adhippāyo. Mattaṃ sa jāññāti pariggahe ca paribhoge ca so pamāṇaṃ jāneyya. Idhāti sāsane, nipātamattameva vā etaṃ. Tosanattanti santosattāṃ, etadatthaṃ mattaṃ jāneyyāti vuttaṃ hoti. So tesu guttoti so bhikkhu tesu paccayesu gutto. Yatacārīti saññatavihāro, rakkhitairiyāpatho rakkhitakāyavacīmanodvāro cāti vuttaṃ hoti. “Yaticārī”tipi pāṭho, esoyevattho. Rusitoti rosito. Ghaṭṭitoti vuttaṃ hoti.

Dvīhi kāraṇehi mattaṃ jāneyyāti dvīhi bhāgehi pamāṇaṃ jāneyya. Paṭiggahaṇato vāti parehi diyyamānaggahaṇakālato vā. Paribhogato vāti paribhuñjanakālato vā. Thokepi diyyamāneti appakepi diyyamāne. Kulānudayāyāti kulānaṃ anudayatāya. Kulānurakkhāyāti kulānaṃ anurakkhaṇatthāya. Paṭiggaṇhātīti thokampi gaṇhāti. Bahukepi diyyamāneti anappakepi diyyamāne. Kāyaparihārikaṃ cīvaram paṭiggaṇhātīti ettha kāyaṃ pariharati posetīti kāyaparihārikaṃ. Kucchiparihārikanti kucchiṃ pariharati posetīti kucchiparihārikaṃ. Itarītarapaccayasantosa samannāgatassa bhikkhuno aṭṭha parikkhārā vaṭṭanti tīṇi cīvarāni patto dantakaṭṭhacchedanavāsi ekā sūci kāyabandhanaṃ parissāvananti. Vuttampi cetaṃ -

“Ticīvaraṇca patto ca, vāsi sūci ca bandhanaṃ;
Parissāvanena aṭṭhete, yuttayogassa bhikkhuno”ti.

Te sabbe kāyaparihārikāpi honti kucchiparihārikāpi. Kathaṃ? Ticīvaram tāva nivāsetvā ca pārūpitvā ca vicaraṇakāle kāyaṃ pariharati posetīti kāyaparihārikaṃ hoti. Cīvarakaṇṇena udakaṃ parissāvetvā pivanaṇakāle khāditabbaphalāphalaggahaṇakāle ca kucchiṃ pariharati posetīti kucchiparihārikaṃ hoti.

Pattopi tena udakaṃ uddharitvā nhānakāle kuṭiparibhaṇḍakaraṇakāle ca kāyaparihāriko hoti. Āhāraṃ gahetvā bhuñjanakāle kucchiparihāriko. Vāsi tāya dantakaṭṭhacchedanakāle mañcapīṭhānaṃ aṅgapādacīvarakuṭidaṇḍakasajjanakāle ca kāyaparihārikā hoti. Ucchucchedananāḷikerāditacchanakāle kucchiparihārikā. Sūci cīvarasibbanakāle kāyaparihārikā hoti. Pūvaṃ vā phalaṃ vā vijjhivā khādanakāle kucchiparihārikā. Kāyabandhanaṃ bandhitvā vicaraṇakāle kāyaparihārikaṃ. Uccuādīni bandhitvā gahaṇakāle kucchiparihārikaṃ. Parissāvanaṃ tena udakaṃ parissāvetvā nhānakāle senāsanaparibhaṇḍakaraṇakāle ca kāyaparihārikaṃ, pāṇiyapāṇakaparissāvanakāle teneva tilataṇḍulaputhukādīni gahetvā khādanakāle ca kucchiparihārikaṃ.

Paṭisaṅkhāyonisoti upāyena pathena paṭisaṅkhāya ñatvā, paccavekkhitvāti attho. Ettha ca “sītassa paṭighātāyā”tiādinā nayena vuttapaccavekkhaṇameva yoniso paṭisaṅkhāti veditabbaṃ. Tattha cīvaranti antaravāsakādīsu yaṃkiñci. Paṭisevatīti paribhuñjati nivāseti vā pārūpati vā. Yāvadevāti payoanāvadhiparicchedaniyamavacanaṃ. Ettakameva hi yogino cīvarapaṭisevane payoanaṃ, yadidaṃ sītassa paṭighātāyātiādi, na ito bhiyyo. Sītassāti ajjhataḍḍhātukkabhavasena vā bahiddhā utupariṇāmanavasena vā uppannassa yassa kassaci sītassa.

Paṭighātāyāti paṭihananaṭṭhaṃ. Yathā sarīre ābādhaṃ na uppādeti, evaṃ tassa vinodanaṭṭhaṃ. Sītābhāhate hi sarīre vikkhittacitto yoniso padahituṃ na sakkoti. Tasmā sītassa paṭighātāya cīvaram sevitabbanti bhagavā anuññāsi. Esa nayo sabbattha. Kevalañhettha uñhassāti aggisantāpassa, tassa vanadāhādīsu sambhavo veditabbo. ḍaṃsamakasavātātapasarīsapasamphassānanti ettha pana ḍaṃsāti ḍaṃsanamakkhikā. “Andhamakkhikā”tipi vuccanti. Makasāti makasā eva. Vātāti sarajaarajādibhedā. Ātapoti sūriyātapo. Sarīsapāti ye keci sarantā gacchanti dīghajātikā sappādayo, tesam daṭṭhasamphasso ca phutṭhasamphasso cāti duvidho samphasso; sopi cīvaram pārūpitvā nisinnaṃ na bādhati. Tasmā tādisesu ṭhānesu tesam paṭighātattāya paṭisevati. Yāvadevāti puna etassa vacanaṃ niyatapayojanāvadhiparicchedadassanaṭṭhaṃ. Hirikopīnapaṭicchādanatthanti

niyatapayojanam, itarāni kadāci honti. Tattha hirikopīnanti taṃ taṃ sambādhaṭṭhānam. Yasmiṃ yasmiñhi aṅge vivariyamāne hirī kuppāti vinassati, taṃ taṃ hirim kopanato hirikopīnanti vuccati. Tassa ca hirikopīnassa paṭicchādanatthanti hirikopīnapaṭicchādanattham. “Hirikopīnam paṭicchādanattha”ntipi pāṭho.

Piṇḍapātanti yaṃkiñci āhāram. Yo hi koci āhāro bhikkhuno piṇḍolyena patte patitattā “piṇḍapāto”ti vuccati. Piṇḍānam vā pāto piṇḍapāto, tattha tattha laddhānam bhikkhānam sannipāto, samūhoti vuttam hoti. Sesam heṭṭhā vuttanayameva.

Senāsananti sayanañca āsanañca. Yattha yattha hi seti vihāre vā aḍḍhayogādimhi vā, taṃ senam. Yattha yattha āsati nisīdati, taṃ āsanam, taṃ ekato katvā “senāsana”nti vuccati. Utoparissayavinodanapaṭisallānārāmatthanti parisahanatṭhena utuyeva utoparissayo. Utoparissayassa vinodanatthañca paṭisallānārāmatthañca. Yo sarīrābādhacittavikkhepakaro asappāyo utu senāsanapaṭisevanena vinodetabbo hoti, tassa vinodanattham ekībhāvasukhatthañcāti vuttam hoti. Kāmañca sītaṭaṭiḥhātādināva utoparissayavinodanam vuttameva. Yathā pana cīvarapaṭisevane “hirikopīnapaṭicchādanam niyatapayojanam, itarāni kadāci kadāci bhavanti”ti vuttam, evamidhāpi niyatautoparissayavinodanam sandhāya idaṃ vuttanti veditabbam. Atha vā ayam vuttappakāro utu utuyeva. Parissayo pana duvidho pākaṭaparissayo ca paṭicchannaparissayo ca. Tattha pākaṭaparissayo sīhabyagghādayo, paṭicchannaparissayo rāgadosādayo. Te yattha apariguttiyā ca asappāyarūpadassanādinā ca ābādham na karonti, taṃ senāsanam evam jānitvā paccavekkhitvā paṭisevanto bhikkhu paṭisañkhā yoniso senāsanam utoparissayavinodanattham paṭisevatīti veditabbo.

Gilānapaccayabhesajjaparikkhāranti ettha rogassa paṭiayanaṭṭhena paccayo, paccanīkagamanaṭṭhenāti attho. Yassa kassaci sappāyassetam adhivacanam. Bhisakkassa kammam tena anuññātattāti bhesajjam. Gilānapaccayova bhesajjam gilānapaccayabhesajjam, yaṃ kiñci gilānassa sappāyam bhisakkakammam telamadhuphāṇitādīti vuttam hoti. Parikkhāroti pana “sattahi nagaraparikkhārehi suparikkhattam hoti”tiādīsu parivāro vuccati. “Ratho sīlaparikkhāro, jhānakkho cakkavīriyo”tiādīsu alaṅkāro. “Ye ca kho ime pabbajitena jīvitaparikkhārā samudānetabbā”tiādīsu sambhāro. Idha pana sambhāropi parivāropi vaṭṭati. Tañca gilānapaccayabhesajjam jīvitassa parivāropi hoti, jīvitanāsakābādhuppattiya antaram adatvā rakkhaṇato sambhāropi. Yathāciram pavattati, evamassa kāraṇabhāvato; tasmā “parikkhāro”ti vuccati. Evam gilānapaccayabhesajjañca taṃ parikkhāro cāti gilānapaccayabhesajjaparikkhāro, taṃ gilānapaccayabhesajjaparikkhāram. Gilānassa yaṃ kiñci sappāyam bhisakkānuññātam telamadhuphāṇitādijīvitaparikkhāranti vuttam hoti.

Uppannānanti jātānam bhūtānam nibbattānam. Veyyābādhikānanti ettha byābādhoti dhātukkhubho taṃsamutṭhānā ca kuṭṭhagaṇḍapīlakādayo, byābādhatō uppannattā veyyābādhikā. Vedanānanti dukkhavedanā, akusalavipākavedanā, tāsam veyyābādhikānam vedanānam. Abyābajjhaparamatāyāti niddukkhaparamatāya. Yāva taṃ dukkham sabbam pahīnam hoti, tāvāti attho.

Santuṭṭho hotīti paccayasantosena santuṭṭho hoti. Itarītarena cīvarenāti thūlasukhumalūkhapaṇītatthirajīṇṇānam yena kenaci. Atha kho yathāladdhādīnam itarītarena yena kenaci santuṭṭho hotīti attho. Cīvarasmiñhi tayo santosā

yathālābhasantoso yathābalasantoso yathāsāruppasantosoti. Piṇḍapātādīsupi ese va nayo.

Vaṇṇavādīti eko santuṭṭho hoti, santosassa vaṇṇaṃ na katheti, eko na santuṭṭho hoti, santosassa vaṇṇaṃ katheti, eko neva santuṭṭho hoti, na santosassa vaṇṇaṃ katheti, eko santuṭṭho ca hoti, santosassa vaṇṇaṃ katheti, taṃ dassetuṃ “itaṛitaracīvarasantuṭṭhiyā ca vaṇṇavādī”ti vuttaṃ. Anesananti dūteyyapahīnagamanānuyogappabhedāṃ nānappakāraṃ anesaṇaṃ. Appatirūpanti ayuttaṃ. Aladdhā cāti alabhitvā. Yathā ekacco “kathaṃ nu kho cīvaraṃ labhissāmi”ti puññavantehi bhikkhūhi saddhiṃ ekato hutvā kohaṇṇaṃ karonto uttassati paritassati, santuṭṭho bhikkhu evaṃ aladdhā ca cīvaraṃ na paritassati. Laddhā cāti dhammena samena labhitvā. Agadhitoti vigatalobhavanto. Amucchitoti adhimattataṇhāya mucchaṃ anāpanno. Anajjhāpannoti taṇhāya anottaṭṭho aparīyonaddho. Ādīnavadassāvīti anesaṇāpattiyāñca gadhitaparibhoge ca ādīvaṇṇaṃ passamāno. Nissaraṇapaññoti “yāvadeva sītassa paṭighātāyā”ti vuttaṃ nissaraṇaṃ eva pajānanto. Itarītaracīvarasantuṭṭhiyāti yena kenaci cīvarena santuṭṭhiyā. Nevattānukkaṃsetīti “ahaṃ paṃsukūliko, mayā upasampadamāleyeva paṃsukūlikaṅgaṃ gahitaṃ, ko mayā sadiso atthī”ti attukkaṃsaṇaṃ na karoti. Na paraṃ vambhetīti “ime panaññe bhikkhū na paṃsukūlikā”ti vā “paṃsukūlikamattampi etesaṃ natthī”ti vā evaṃ paraṃ na vambheti.

Yo hi tattha dakkhoti yo tasmim cīvarasantose vaṇṇavādī, tāsū vā dakkho cheko byatto. Analasoti sātaccakiriyāya ālasiyavirahito. Sampajāno paṭissatoti sampajānapaññāya ceva satiyā ca yutto. Porāṇeti na adhunuppattike. Aggaññeti “aggo”ti jānitabbe. Ariyavaṃse tīhoti ariyānaṃ vaṃse paṭiṭṭhito. Ariyavaṃsoti ca yathā hi khattiyavaṃso brāhmaṇavaṃso vessavaṃso suddavaṃso samaṇavaṃso kulavaṃso rājavaṃso, evaṃ ayampi atthamo ariyavaṃso ariyatanti ariyapavenī nāma hoti. So kho panāyaṃ ariyavaṃso imesaṃ vaṃsānaṃ mūlagandhādīnaṃ kālānūsārigandhādayo viya aggamaṃkhaṇāyati. Ke pana te ariyā yesaṃ eso vaṃsoti? Ariyā vuccanti buddhā ca paccekabuddhā ca tathāgatasāvakā ca, etesaṃ ariyānaṃ vaṃsoti ariyavaṃso. Ito pubbe hi sataṣaṇṇakappādikānaṃ catunnaṃ asaṅkhyeyyānaṃ matthake taṇhaṅkaro meṅkero saraṇaṅkaro dīpaṅkaroti cattāro buddhā uppannā, te ariyā, tesāṃ ariyānaṃ vaṃsoti ariyavaṃso. Tesāṃ buddhānaṃ parinibbānato aparabhāge ekaṃ asaṅkhyeyyaṃ atikkamitvā koṇḍañño nāma buddho uppanno...pe... imasmim kappe kakusandho koṇāgamaṇo kassapo amhākaṃ bhagavā gotamoti cattāro buddhā uppannā, tesāṃ ariyānaṃ vaṃsoti ariyavaṃso. Api ca atītānāgatapaccuppannānaṃ sabbabuddhapaccekabuddhasāvakānaṃ ariyānaṃ vaṃsoti ariyavaṃso, tasmim ariyavaṃse paṭiṭṭhito.

Itarītareṇa piṇḍapātenāti yena kenaci piṇḍapātena. Senāsanādīsupi ese va nayo. Āyatanesūti cakkhādīsū āyatanesu.

Yatoti saññato. Yattoti yattavā. Paṭiyattoti ativiya yattavā. Guttoti rakkhito. Gopitoti mañjūsāya viya paṭṭhapito. Rakkhito paṭisāmito. Saṃvutoti dvārasaṃvaraṇena pihito. Khamsitoti garahito. Vambhitoti apasādito. Ghaṭṭitoti ghaṭṭanaṃpādito. Garahito avamaññito. Upavaditoti akkosito.

Pharusenāti mammacchedanavacanena. Kakkhaṇenāti dāruṇena. Nappaṭivajjāti paṭippharitvā na katheyya.

207. Jhānānuyuttoti anuppannuppādanena uppannasevanena ca jhānena anuyutto.

Upekkhamārabha samāhitattoti catutthajjhānupekkhaṃ uppādetvā samāhitacitto. Takkāsayam kukkucāñcupacchindetī kāmavitakkādivitakkañca kāmasaññādikam vitakkassa āsayañca hatthakukkucādikukkucāñca upacchindeyya.

Anuppannaṃ vā paṭhamassa jhānaṃ uppādāyāti tasmim attabhāve anuppannaṃ vā uppajjitvā parihīnaṃ vā paṭhamajjhānaṃ uppādanatthaṃ attano santāne paṭilābhatthaṃ. Uppannaṃ vā paṭhamam jhānaṃ āsevatītiādīsu ettha ādarena sevati paṇaṃ karoti bhāveti vaḍḍheti bahulīkaroti punappunaṃ karoti.

Upekkhāti catutthajjhāne uppannā tatramajjhattupekkhā. Upekkhāti sabhāvapadaṃ. Upekkhanāti upapattito ikkhanākāro. Ajjupekkhanāti adhikā hutvā ikkhanā. Cittasamatāti cittassa samatā cittassa ūnātirittataṃ vajjetvā samabhāvo. Cittappassaddhatāti cittassa appagabbhatā, athaddhabhāvoti attho. Majjhattatā cittassāti na sattassa na posassa, cittassa majjhattabhāvoti attho. Catutthe jhāne upekkhaṃ ārabhāti catutthasmim jhānasmim uppannaṃ tatramajjhattupekkhaṃ paṭicca. Ekaggacittoti ekārammaṇe pavattacitto. Avikkhattacittoti uddhaccavirahito na vikkhattacitto.

Nava vitakkā vuttanayā eva. Kāmavitakkānaṃ kāmasaññāsayoti kāmavitakkaṃ vitakkentassa uppannā kāmasaññā tesam vitakkānaṃ āsaya vasanokāsoti kāmasaññāsayo. Byāpādavitakkādīsupi eseva nayo.

208. Cudito vacībhi satimābhinandeti upajjhāyādīhi vācāhi codito samāno satimā hutvā taṃ codanaṃ abhinandeyya. Vācam pamuñce kusalanti ñāṇasamuṭṭhitaṃ vācam pamuñceyya. Nātiavelanti ativelaṃ pana vācam kālavelaṃ sīlavelaṃ atikkantaṃ nappamuñceyya. Janavādadhammāyāti janaparivādakathāya. Na cetayeyyāti cetanaṃ na uppādeyya.

Idaṃ te appattanti idaṃ tava na pattaṃ. Asāruppanti tava payogaṃ asāruppaṃ. Asīlaṭṭhanti tava payogaṃ na sīle patiṭṭhanti asīlaṭṭhaṃ, sīle ṭhitassa payogaṃ na hotīti vuttaṃ hoti. Keci “asīliṭṭha”nti paṭhanti, amaṭṭhavacananti atthaṃ vaṇṇayanti.

Nidhīnanti tattha tattha nidahitvā ṭhapitānaṃ hiraññasuvaṇṇādīpūrānaṃ nidhikumbhīnaṃ. Pavattāraṇti kicchajīvike duggatamanusse anukampaṃ katvā “ehi sukhena te jīvanupāyaṃ dassessāmī”ti nidhiṭṭhānaṃ netvā hatthaṃ pasāretvā “imaṃ gaṇetvā sukhaṃ jīvā”ti ācikkhitāraṃ viya. Vajjadassinanti dve vajjadassinā “iminā naṃ asāruppena vā khalitena vā saṅghamajjhe niggāṇhissāmī”ti randhagavesako ca aññātaṃ ñāpanatthāya ñātaṃ anuggaṇhatthāya sīlādīnaṃ cassa vuddhikāmatāya taṃ taṃ vajjaṃ olokanena ullapanasabhāvasaṇṭhito ca. Ayaṃ idha adhippeto. Yathā hi duggatamanusso “imaṃ gaṇhāhī”ti tajjetvā poṭṭhetvāpi nidhiṃ dassente kopaṃ na karoti, pamuditova hoti, evameva evarūpe puggale asāruppaṃ vā khalitaṃ vā disvā ācikkhante kopo na kātabbo, tuṭṭheneva bhavitabbaṃ. “Bhante mahantaṃ vo kataṃ kammaṃ, mayhaṃ ācariyupajjhāyaṭṭhāne ṭhatvā ovaḍḍantehi punapi maṃ vadeyyāthā”ti pavāretabbameva. Niggayhavādīnti ekacco hi saddhivihārikādīnaṃ asāruppaṃ vā khalitaṃ vā disvā “ayaṃ me mukhodakadānādīhi sakkaccaṃ upaṭṭhahati, sace naṃ vakkhāmi, na maṃ upaṭṭhahissati, evaṃ mama parihāni bhavissati”ti vattum avisahanto na niggayhavādī nāma hoti, so imasmim sāsane kacavaraṃ ākirati. Yo pana tathārūpaṃ vajjaṃ disvā vajjānurūpaṃ tajjetvā paṇāmento daṇḍakammaṃ karonto vihārā nīharanto sikkhāpeti, ayaṃ niggayhavādī nāma seyyathāpi sammāsambuddho. Vuttañhetam - “niggayha niggayhāhaṃ, ānanda, vakkhāmi, pavayha pavayhāhaṃ, ānanda, vakkhāmi, yo sāro so ṭhassatī”ti.

Medhāvinti dhammojapaññāya samannāgataṃ. Tādisanti evarūpaṃ paṇḍitaṃ bhajeyya payirupāseyya. Tādisaṇhi ācariyaṃ bhajamānassa antevāsikassa seyyova hoti, na pāpiyo, vuḍḍhiyeva hoti, no parihānīti.

Ovadeyyāti uppanne vatthusmiṃ vadanto ovadati nāma, anuppanne “ayasopi te siyā”tiādivasena anāgataṃ dassento anusāsati nāma. Sammukhā vadantopi ovadati nāma, parammukhā dūtaṃ vā sāsanaṃ vā pesento anusāsati nāma. Sakim vadantopi ovadati nāma, punappunaṃ vadanto anusāsati nāma. Ovadanto eva vā anusāsati nāmāti evaṃ ovadeyya anusāseyya. Asabbhāti akusaladhammā nivāreyya, kusalahamme patitṭhapeyyāti attho. Sataṇhi so piyo hotīti so evarūpo puggalo buddhādīnaṃ sappurisānaṃ piyo hoti. Ye pana adiṭṭhadhammā avitiṇṇaparalokā āmisacakkhukā jīvikatthāya pabbajitā, tesam asataṃ so ovādako anusāsako “na tvaṃ amhākaṃ upajjhāyo, na ācariyo, kasmā amhākaṃ ovadasī”ti evaṃ mukhasattīhi vijjhantānaṃ appiyo hotīti.

Ekakammanti apalokanakammādikaṃ ekakammaṃ. Ekuddesoti nidānuddesādiko ekuddeso. Samasikkhatāti samānasikkhatā. Āhatacittatanti kodhena pahatacittabhāvaṃ. Khilajātātanti thaddhabhāvaṃ. Pañcapi cetokhileti buddhadhammasaṅghasikkhāsabrahmacārīsu pañcasupi cittassa thaddhabhāve.

Ñāṇasamuṭṭhitaṃ vācanti ñāṇasampayuttacittena uppāditaṃ vākyam. Muñceyyāti vissajjeyya. Atthūpasamhitanti atthasahitaṃ kāraṇasahitaṃ. Dhammūpasamhitanti dhammena yuttaṃ. Kālātikkantaṃ vācam na bhāseyyāti kālātītaṃ vācam na katheyya tassa kālassa atikkantattā. Velātikkantanti mariyādātītaṃ vacanaṃ na bhaṇeyya vacanamariyādassa atikkantattā. Ubhayavasena kālavelā.

Yo ve kāle asampatteti attano vacanakāle asampatte. Ativelanti velātikkantaṃ katvā atirekappamaṇaṃ bhāsati. Nihato setīti nigghātito sayati. Kokilāyeva atrajoti kākīyā paṭijaggito kokilāya abbhantare jāto kokilapotako viya.

209. Athāparanti atha idāni ito parampi. Pañca rajānīti rūparāgādīni pañca rajāni. Yesam satīmā vinayāya sikkheti yesam upaṭṭhitassati hutvāva vinayanatthaṃ tisso sikkhā sikkheyya. Evaṃ sikkhanto hi rūpesu...pe... phassesu sahetha rāgaṃ, na aññeti.

Rūparajoti rūpārammaṇaṃ paṭicca uppanno rāgādirajo. Saddarajādīsipi eseva nayo.

210. Tato so tesam vinayāya sikkhanto anukkamena -etesu dhammesūti gāthā. Tattha etesūti rūpādīsu. Kālena so sammā dhammaṃ parivīmaṃsamānoti so bhikkhu yvāyaṃ “uddhate citte samathassa kālo”tiādinā nayena kālo vutto, tena kālena sabbaṃ saṅkhatadhammaṃ aniccādinayena parivīmaṃsamāno. Ekodibhūto vihane tamaṃ soti so ekaggacitto sabbaṃ mohāditamaṃ vihaneyya, natthi ettha saṃsayo.

Uddhate citteti vīriyindriyavasena citte avūpasante. Balavavīriyaṇhi mandasamādhim vīriyassa uddhaccapakkhattā uddhaccaṃ abhibhavati. Evaṃ uddhate citte. Samathassa kāloti samādhissa bhāvanāya kālo. Samāhite citteti upacārappanāhi citte samāhite. Balavasamādhī hi mandavīriyaṃ samādhissa kosajjapakkhattā kosajjaṃ abhibhavati. Samādhī vīriyena saññojito kosajje patituṃ na labhati. Vīriyaṃ samādhinā saññojitaṃ uddhacce patituṃ na labhati. Tasmā tadubhayaṃ samaṃ kātappaṃ. Ubhayasamatāya hi appanā hoti. Vipassanāya kāloti evaṃ samāhite aniccādivasena vividhāya passanāya kālo, samādhikammikassa balavatīpi saddhā

vaṭṭati. Evaṃ saddahanto okappento appanaṃ pāpuṇāti. Samādhipaññāsu pana samādhikammikassa balavatī ekaggaṭā vaṭṭati. Evañhi so appanaṃ pāpuṇāti. Vipassanākammiṃkassa pana paññā balavatī vaṭṭati. Evañhi so lakkhaṇappaṭivedhaṃ pāpuṇāti. Ubhinnaṃ pana samattepi appanā hoti eva.

Kāle paggaṇhati cittanti yasmiṃ samaye atisithilavīriyatādīhi līnaṃ cittaṃ hoti, tasmīṃ samaye dhammavicayavīriyapītisambojjhaṅgasamuṭṭhāpanena taṃ cittaṃ paggaṇhāti. Niggaṇhatīti yasmiṃ samaye accāraddhavīriyatādīhi uddhataṃ cittaṃ hoti, tasmīṃ samaye passaddhisamādhieupekkhāsambojjhaṅgasamuṭṭhāpanena taṃ cittaṃ niggaṇhāti. Sampahaṃsati kālenāti yasmiṃ samaye cittaṃ paññāpayogamandatāya vā upasamasukkhānaṃ vigamena vā nirassādaṃ hoti, tasmīṃ samaye aṭṭhasaṃvegavatthupaccavekkhaṇena saṃvejeti. Aṭṭha saṃvegavatthūni nāma - jātijarābyādhimaraṇāni cattāri, apāyadukkaṃ pañcamā, atīte vaṭṭamūlakaṃ dukkaṃ anāgate vaṭṭamūlakaṃ dukkaṃ, paccuppanne āhārapariyeyṭṭhimūlakaṃ dukkanti. Ratanattayaguṇānussaraṇenāssa pasādaṃ janeti. Ayaṃ vuccati “sampahaṃsati kālenā”ti. Kāle cittaṃ samādaheti yasmiṃ samaye saddhāpaññānaṃ samādhivīriyānañca samabhāvo, tasmīṃ kāle cittaṃ samādaheyya.

Ajjhupekkhati kālenāti yasmiṃ samaye sammā paṭipattiṃ āgama alīnaṃ anuddhataṃ anirassādaṃ ārammaṇe samappavattaṃ samathavīthipaṭipannaṃ cittaṃ hoti, tadāssa paggaṇhaniggahasampahaṃsanesu na byāpāraṃ āpajjati sārathi viya samappavattesu assesu. Ayaṃ vuccati “ajjhupekkhati kālenā”ti. So yogī kālakoṇḍoti eso vuttappakāro kammaṭṭhānayoḃe niyutto paggaṇhaniggahasampahaṃsanasaṃmādhanaajjhupekkhanakālesu cheko byatto. Kimhi kālamhītiādinā paggaṇhādikālaṃ pucchati.

Idāni paggaṇhādikālaṃ vissajjento “līne cittaṃhī”tiādimāha. Atisithilavīriyatādīhi citte līnabhāvaṃ gate dhammavicayavīriyapītisambojjhaṅgasamuṭṭhāpanena paggaṇho. Uddhataṃ tasmīṃ viniggahoti accāraddhavīriyatādīhi uddhate citte passaddhisamādhieupekkhāsambojjhaṅgasamuṭṭhāpanena niggaṇho. Nirassādagataṃ cittaṃ, sampahaṃseyya tāvadeti paññāpayogamandatāya vā upasamasukkhānaṃ vigamena vā assādavirahitaṃ gataṃ aṭṭhasaṃvegavatthupaccavekkhaṇena vā ratanattayaguṇānussaraṇena vā tasmīṃ khaṇe cittaṃ sampahaṃseyya.

Sampahaṭṭhaṃ yadā cittanti yasmiṃ kāle vuttanayeneva sampahaṃsitaṃ cittaṃ hoti. Alīnaṃ bhavati nuddhatanti vīriyasamādhīhi saññojitattā līnuddhaccavirahitañca hoti. Samathanimittassāti samatho ca nimittañca samathanimittaṃ, tassa samathanimittassa. So kāloti yo so līnuddhaccavirahitakālo vutto, so kālo. Ajjhataṃ ramaye manoti jhānasampayuttaṃ cittaṃ kaṣiṇādigocaṛajjhatte toseyya abhiraṃapeyya.

Etena mevupāyenāti etena vuttaupāyena eva. Ma-kāro padasandhivasena vutto. Ajjhupekkheyya tāvadeti yadā upacāraṇaṇāhi taṃ cittaṃ samāhitaṃ, tadā “samāhitaṃ citta”nti jānitvā paggaṇhaniggahasampahaṃsanesu byāpāraṃ akatvā tasmīṃ khaṇe ajjhupekkhanameva kareyya.

Idāni “kimhi kālamhi paggaṇho”ti puṭṭhaḃāthaṃ nigamento “evaṃ kālavīdū dhīro”tiādimāha. Kālena kālaṃ cittassa, nimittamupaḃakkhayeti kālānukālaṃ saṃmādhisaṃpayuttacittassa ārammaṇaṃ sallakkheyya, upaḃarikkheyyāti attho. Sesāṃ sabbattha pākaṭameva. Evaṃ arahattanikūṭena desanaṃ niṭṭhāpesīti.

Saddhammappajjotikāya mahāniddesaṭṭhakathāya

Sāriputtasuttaniddesavaṇṇanā niṭṭhitā.

Aṭṭhakavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Saddhammappajjotikā nāma mahāniddesa-aṭṭhakathā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 16. Σχόλια για τη μεγάλη επεξήγηση. 16. Σχόλια για την επεξήγηση της ομιλίας στον Σαριπούττα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org